

QXT

O'ZBEKISTON RESPUBLIKASI OLIV VA O'RTA MAXSUS TA'LIM
VAZIRLIGI

QARSHI MUHANDISLIK-IQTISODIYOT INSTITUTI

“HAYOT FAOLİYATI XAVFSIZLIGI” fanining

O'QUV DASTURI

bilim sohasi: 800000 - Qishloq, o'rmon, baliq xo'jaligi va veterinariya
 Ta'lim sohasi: 810000 - Qishloq xo'jaligi
 Ta'lim yo'natishi: 60811300 - Qishloq xo'jalik mahsulotlarini saqlash
 va qayta ishlash texnologiyasi.

Qarshi-2022

Fan/modul kodi HFKE 2204	O'quv yili 2022-2023	Semestr(lar) 3	Kreditlar 4
Fan/modul turi Tanlov	Haftadagi dars soatlari 4		
Fanning nomi	Auditoriya mashg'ulotlari (soat)	Mustaqil ta'lim (soat)	Jami yuklama (soat)
1. Hayot faoliyat xavfsizligi	60	60	120
2. I. Fanning mazmuni. Fanni o'qitishdan maqsadi – bo'lajak mutaxassislarga hayotiy faoliyatlarida yuzaga keladigan xavflarning kelib chiqish sabablarini, xususiyatlarini, oqibatlarini va ularni yo'qotish qoidalarining, xavfsiz ish sharoitlarini yaratish, tabiiy, texnologik va boshqa tushadigan favqulodda vaziyatlardan aholini himoya qilish, ularni nazariy va amaliy jihatdan himoyalashga hamda jarohat olganlarga birlamchi tibbiy yordam ko'rsatish qoidalarini o'rgatishdan iborat. Ushbu maqsadga erishish uchun fan talabalarni nazariy bilimlar, amaliy ko'nikmalar, hodisa va jarayonlarga uslubiy yondashuv hamda ilmiy dunyoqarashini shakllantirish vazifalarini bajaradi. Fan bo'yicha talabalarning bilim, ko'nikma va malakalariga quyidagi talablar qo'yiladi. Talaba: – ishlab chiqarish faoliyatida yuzaga keladigan xavflar va ularni o'rganish; – ishlab chiqarish jarayonlarida xavfsiz mehnat sharoitlarini yaratish; – texnosferada kasb kasalliklarini kamaytiradigan va baxtsiz hodisalarni oldini oladigan chora-tadbirlarni o'rganish; – zararlangan shikastlanish o'choqlaridagi fuqarolarni qutqarish va tibbiy yordam ko'rsatish; – yong'inga qarshi xavfsizlik choralarini ko'rish; – jarohat olganlarga birlamchi tibbiy yordam ko'rsatish va boshqa muhim vazifalarni bajaradigan bilim; – ishlab chiqarish sanitariyasi va mehnat gigiyenasi to'g'risida tasavvurga ega bo'lishi. boshqa meyoriy-huquqiy hujjatlarining asosiy talablarini; – xavfli va zararli ishlab chiqarish omillarining yuzaga kelishining oldini olish usullarini; – ishlab chiqarishda mikroiklimning gigiyenik me'yorlarini tashkil etishni bilishi va ularidan foydalana olishi; – ishlab chiqarish tarmoqlarida xavfsiz ish sharoitini tashkil etishni; – elektr qurollari, uskunalar, mashina va mexanizmlarni ishlatganda, texnik xizmat ko'rsatganda va ta'mirlashda ko'riladigan asosiy texnika xavfsizligi talablari; – yong'in chiqish sabablari, ular oldini olish va o'chirishning tashkiliy va texnik vositalari; – faoliyati davomida sodir bo'lishi mumkin bo'lgan favqulodda vaziyatlar turlari, ularning kelib chiqish sabablari, oqibatlarini tahtil qilish uslublari; faoliyati davomida sodir bo'lishi mumkin bo'lgan favqulodda vaziyatlarda insonlar va moddiy boyliklarni saqlash va qutqarish vositalarini ishlatish ko'nikmalariga ega bo'lishi kerak. II. Asosiy nazariy qism (ma'ruza mashg'ulotlari) II.1. Fan tarkibiga quyidagi mavzular kiradi:			
1-mavzu. "Hayot faoliyati xavfsizligi" faniga kirish. Hayot faoliyati xavfsizligining			

nazariy asoslari. Hayot faoliyati xavfsizligini ta'minlash. Hayot faoliyati xavfsizligi haqida tushuncha. Hayot faoliyati xavfsizligining asosiy tushunchalari va terminlari. Hayot faoliyati xavfsizligi tarkibiy qismlari va ularning tekshirish obyektlari. Hayot faoliyati xavfsizligi nazariy asoslari.			
2-mavzu. Hayot faoliyati xavfsizligining huquqiy asoslari Hayot faoliyati xavfsizligining huquqiy asoslari, mazmuni. Ishlab chiqarishda faoliyat xavfsizligini ta'minlash bo'yicha qabul qilingan asosiy qonunlar, standartlar, nizomlar, qoidalar va meyoriy hujjatlar tizimi.			
3-mavzu. Faoliyat xavfsizligini ta'minlashning ergonomika va psixologik asoslari Faoliyat xavfsizligini ta'minlashning ergonomika asoslari asosiy prinsip va usullari. Faoliyat xavfsizligi psixologiyasi. Inson faoliyatini tashkil qilishning psixologik jihatlar. Ish joylarini estetik jihatdan jihozlash.			
2-modul. Ishlab chiqarishda faoliyat xavfsizligini boshqarish tizimi			
4-mavzu. Ishlab chiqarishda faoliyat xavfsizligini boshqarish tizimini tashkil qilish Ishlab chiqarishda faoliyat xavfsizligini boshqarish tizimi, xavfsizlikni ta'minlashga oid tadbirlarni rejalashtirish. Ishlab chiqarishda faoliyat xavfsizligini boshqarish tizimini mablag' bilan ta'minlash.			
5-mavzu. Xavfsiz faoliyatni tashkil qilishda xodimlar bilimini tekshirish va o'qitish Ishlovchilarni faoliyat xavfsizligi talablariga amal qilishga o'qitish va qayta tayyorlash tizimi. Xodimlarni o'qitish va qayta tayyorlash ni tashkil qilish. Bilimlarni tekshirish va baholash tizimi sanaradorligi.			
6-mavzu. Ishlab chiqarishda sodir bo'ladigan baxtsiz xodisalar va kasb kasalliklari Ishlab chiqarishda mehnat qobiliyatini yo'qotilishi. Faoliyat jarayonida sodir bo'ladigan avariylar. Ishlab chiqarishda faoliyat jarayoni vaqtida yuzaga keladigan jarohatlanishlar va kasb kasalliklari. H-1 shakldagi dalolatnomani to'ldirish tartibi.			
7-mavzu. Ishlab chiqarishning sanitariyasi va gigiyenasi meyorlari, mazmuni Texnosferada havo muhitining ko'rsatkichlari, ularning mehnat faoliyatiga ta'siri, ishlab chiqarish mikroiklimining gigiyenik meyorlari, ularning inson organizmiga ta'siri. Ishlab chiqarishda mo'tadil ob-havo sharoitini yaratish.			
8-mavzu. Ishlab chiqarish changlari va zaharli moddalarning inson organizmiga salbiy ta'siri, ularga qarshi chora-tadbirlar. Ishlab chiqarish changlari moddalarning inson organizmiga salbiy ta'siri. Changlarga qarshi chora-tadbirlar. Ishlab chiqarish jarayonlarida zararli omillar va ulardan himoyalash tadbirlari. Ishlab chiqarishda zararli moddalar va ulardan himoyalash usullari.			
9-mavzu. Ishlab chiqarish korxonalarini shamollatish va yoritish tizimi. Ishlab chiqarish korxonalarini shamollatish tizimi ularning turlari. Umumiy va mahalliy shamollatishning mohiyati. Ishlab chiqarishda yoritish va uni meyorlari. Tabiiy va sun'iy yoritish. Yoritishga qo'yiladigan sanitar-gigiyenik talablar. Yoritish vositalari va turlari.			

10-mavzu. Ishlab chiqarishda shovqin va titirash

Shovqin va titirash inson organizmiga zararli ta'siri. Yuzaga kelish sabablari va manbalari. Shovqin va titirashni tasniflash, muhofaza chora-tadbirlarini belgilash.

Ultra va infratovushlarning inson organizmiga zararli ta'siri. Yuzaga kelish manbalari va sabablari. Himoyalash vositalari.

11-mavzu. Ishlab chiqarishda elektr xavfsizlik asoslari

Ishlab chiqarishda elektr xavfsizlik asoslari. Elektr tokidan muhofazalanish usullari. Yerga ulab muhofazalanish tadbirlari. Inson tanasiga elektr tokiga ko'rsatayotgan qarshiligi.

3-modul. Favqulodda vaziyatlar va fuqaro muhofazasi

12-mavzu. Favqulodda vaziyatlar, ularning turlari va xususiyatlari

Favqulodda vaziyatlar, ularning turlari va xususiyatlari. Tabiiy ofatlar va ularning sodir bo'lishi. Texnolog va ekologik favqulodda vaziyatlar va undan muhofazalanish usullari. Suv toshqinlari, yer ko'chirilari, qor ko'chirilari.

13-mavzu. Zilzila va undan ogohlantirish, muhofazalanish tadbirlari

Zilzila va uning sodir bo'lishi. Zilzila turlari va aniqlash usullari. Zilzila va undan ogohlantirish, muhofazalanish tadbirlari. Zilzilaga aholini tayyorlash. Bino va inshootlarning zilzila bardoshligini oshirish.

4-modul. Yong'in xavfsizligi asoslari

14-mavzu. Yong'in xavfsizligini ta'minlash choralari

Yong'in ofati, uning kelib chiqish sabablari, omillari, turlari, yonish fazalari va ularning xususiyatlari. Iqtisodiyot tarmoqlari binolari, inshootlari va qurilish materiallarining yong'inga qarshi bardoshlilik darajalari. Sanoat korxonalarining yong'inga va portlashga xavfi bo'yicha to'ffalari.

15-mavzu: Birlamchi tibbiy yordam ko'rsatish asoslari

Respublikada halokatlar tibbiy xizmatining tashkil etilishi va uning asosiy vazifalari. Jabrlanganlarga birlamchi tibbiy yordam ko'rsatishning tartibi va qoidalari. Yurak-o'pka reanimatsiyasi (qayta jonlantirish)ni o'tkazish qoidasi. Tomirlardan qon ketishi, turlari, vaqtincha to'xtatish usullari.

III. Amaliy mashg'ulotlar bo'yicha ko'rsatma va tavsialar

Amaliy mashg'ulotlar uchun quyidagi mavzular tavsiya etiladi:

1. Fanining asosiy tushunchalari mohiyati; xavf turlarini, ularni guruhlash va identifikatsiyalash.
2. Hayot faoliyati xavfsizligining komfort sharoitlari, ishchi o'rni ergonomikasini o'rganish.
3. Ishlab chiqarishning zararli va zaharli omillarini inson organizmiga ta'sirini hisoblash.
4. Ishlab chiqarishdagi shovqin va vibratsiyani hisoblash.
5. Ishlab chiqarishdagi tabiiy va sun'iy yorug'likni hisoblash usullari.
6. Mexanik jarohatlanishdan muhofazalanish va muhofazalovchi vositalarni aniqlash.
7. Elektr tokining inson organizmiga fiziologik ta'siri.
8. Yong'inmi o'chirishning asosiy vositalarini hisoblash usullari.

9. Kasbiy kasalliklarni va ishlab chiqarishdagi jarohatlarni tekshirish, hisobga olish va aniqlash usullari.
10. O'zbekistondagi mehnatni muhofaza qilish va sanoat xavfsizligi sohasidagi boshqaruv tizimining tuzilishi va funksiyalari.

11. Tashkilotlardagi mehnatni muhofaza qilish va sanoat xavfsizligini boshqarishdagi xavfli obyektlari.

12. Mehnatni muhofaza qilish va sanoat xavfsizligini boshqarishni xududiy, ishlab chiqarishdagi darajasi.

IV. Mustaqil ta'lim va mustaqil ishlar

Mustaqil ta'lim uchun tavsiya etiladigan mavzulari:

1. HFX muammolarini o'rganishga katta hissa qo'shgan jahon va vatanimiz olimlari.

Ularining asosiy ilmiy-amaliy ishlari.

2. Xavflarni kvantifikatsiyalashning erro, balli va boshqa uslublarini tahlil qilish.

3. Xavfsizlikni ta'minlash tamoyillari va uslublarini tahlil qilish.

4. Faoliyatning turli bosqichlarida xavfsizlik shartlarini tahlil qilish.

5. Faoliyat xavfsizligini ta'minlashning ergonomik ko'rsatkichlarini tahlil qilish.

6. Ish o'rni tashkilotlarining talablari.

7. Inson antropometrik ko'rsatkichlarining faoliyat xavfsizligiga ta'siri.

8. Faoliyat xavfsizligini ta'minlashda psixologik omillarning ahamiyati.

9. O'zbekiston Respublikasida hayot faoliyat xavfsizligini ta'minlash sohasida qabul qilingan qonun va meyoriy hujjatlar tizimi.

10. Hayot faoliyati xavfsizligi fani bo'yicha glossariy tuzish.

11. Insonning fiziologik va psixologik tavsiflarining xavfsizlikni ta'minlashdagi ahamiyati.

12. Odam anatomiyasining (antropometrik parametrlarining) xavfsizlikni ta'minlashdagi ahamiyati.

13. Hayot faoliyati xavfsizligini ta'minlashga oid xalqaro tajriba va izlanishlar tahlili.

14. Hayot faoliyati xavfsizligini ta'minlashga oid chet davlatlarda qabul qilingan qonunlar va meyoriy hujjatlar tahlili.

15. Shovqin va titirashdan himoyalash texnik vositalarining guruhlanishi va tuzilishi.

16. Mashina va mexanizmlar uchun texnika xavfsizligi talablari keltiriladigan meyoriy hujjatlar tizimi.

17. Davlat yong'in xavfsizligi xizmati.

18. Respublika bo'yicha yong'inlar sodir bo'lishi va ularda ko'rildigan zararlarni ta'g'risida error ma'lumotlar tahlili.

19. Yong'in dan himoyalashning zamonaviy texnik vositalari. 20. Xalqaro terrorizm va erroristik tashkilotlar.

21. O'zbekistonda bo'lishi mumkin bo'lgan texnolog xavflar.

22. Markaziy Osiyoda bo'lishi mumkin bo'lgan tabiiy xavflar.

23. "Aholini va hududlarni tabiiy hamda texnolog xususiyatli favqulodda vaziyatlardan muhofaza qilish to'g'risida"gi qonun.

24. Favqulodda vaziyatlarda ularning oldini olish va harakat qilish davlat tizimi(FVDT)ning strukturaviy tuzilishi.

25. "Fuqaro muhofazasi to'g'risida"gi qonuni. 26. "Terrorizmga qarshi kurash to'g'risida"gi

qonuni.	27. "Xavfli ishlab chiqarish obyektlarining sanoat xavfsizligi to'g'risida" gi qonuni 28. Favqulodda vaziyatlarda xavfsizlikni ta'minlash bo'yicha qabul qilingan davlat standartlari tizimi. 29. "Gidrotexnika inshootlarining xavfsizligi to'g'risida" gi qonuni. 30. 30. "Sanitariya nazorati to'g'risida" gi qonuni. 31. "Fuqarolar sog'lig'ini saqlash to'g'risida" gi qonuni. 33. Tashkilotlardagi mehnatni muhofaza qilish va sanoat xavfsizligini boshqarishdagi xavfli obyektlari. 34. Mehnatni muhofaza qilish va sanoat xavfsizligini boshqarishni xududiy, ishlab chiqarishdagi darajasi. 35. Korxonalarda ishchilarni mehnatini muhofaza qilishni tashkillashtirish. 36. Ish joylarini sharoitiga ko'ra attestatsiya qilish, korxonalardagi mehnatni muhofazalash ishlari bo'yicha sertifikatlash. 37. Davlatimizda va chet ellardagi hayot faoliyati xavfsizligining madaniyatini holati. 38. Hayot faoliyati xavfsizligining madaniyatini umumiy tavsifi, uning tarixiy, falsafiy, ijtimoiy va diniy asoslari. 39. Hayot faoliyati xavfsizligining madaniyatini tushunchasi. 40. Hayot faoliyati xavfsizligining madaniyatini tashkil etish obyektlari. 41. Hayot faoliyati xavfsizligi sohasidagi xalqari tajribalar. 42. Xodimlarning xavfsiz faoliyatini tashkil qilish chora-tadbirlari. 43. Ish beruvchining majburiy javobgarligi. 44. Mehnat xavfsizligi bo'yicha xodimning bilimlarini tekshirish. 45. Insonning faoliyat jarayoniga adaptatsiyasi.	V. Ta'lim natijalari Talaba bilishi kerak: -ishlab chiqarish faoliyatida yuzaga keladigan xavflar va ularni o'rganish; -ishlab chiqarish jarayonlarida xavfsiz mehnat sharoitlarini yaratish; -texnosferada kasb kasalliklarini kamaytiradigan va baxtsiz hodisalarini oldini oladigan chora-tadbirlarni o'rganish; -yong'inga qarshi xavfsizlik choralarini ko'rish; -jarohat olganlarga birlamchi tibbiy yordam ko'rsatish va boshqa muhim vazifalarni bajara oladigan bilim; -ishlab chiqarish sanitariyasi va mehnat gigiyenasi to'g'risida <i>tasavvurga ega bo'lishi</i>.	VI. Ta'lim texnologiyalari va metodlari. • ma'ruzalar; • interfaol keys-stadlar; • seminarlar (mantiqiy fikrlash, tezkor savol-javoblar) • guruhlarda ishlash; • taqdimotlarni qilish; • individual loyihalari; • jamoa bo'lib ishlash va himoya qilish uchun loyihalar; VII. Kreditlarni olish uchun talabalar: 5. joriy, oraliq nazorat shakllarida berilgan vazifa va topshiriqlarni bajarish, yakuniy nazorat bo'yicha yozma ishini muvaffaqiyatli topshirish.
---------	---	--	---

6.	Asosiy adabiyotlar 1.A. Mark, P. Friend James Fundamentals of Occupational Safety and Health. Bernan Press. Гепмания, 2007 2. Yuldashev O.R. Mehnat muhofazasi maxsus kursi./ Darslik. -T.: "Tafakkur qanoti", 2015. - 336 b. 3.E.I.Ibragimov, S.Gazinazarova, O.R.Yuldashev. Mehnat muhofazasi maxsus kursi. Darslik.-T.: TIMI, 2014.-536 b. 4.O.R.Yuldashev, Sh.G.Djabborova, O.T.Xasanova. Hayot faoliyati xavfsizligi. Darslik.-T.: "Toshkent-Iqtisodiyot", 2014.- 268 b. Yormatov G'. Yo. va boshqalar. Hayot faoliyati xavfsizligi. -T.: "Aloqachi", 2009. - 348 b. Qo'shimcha adabiyotlar 1. Mirziyoyev Sh.M. Tanqidiy tahlil, qat'iy tartib-intizom va shaxsiy javobgarlik - har bir rahbar faoliyatining kundalik qoidasi bo'lishi kerak. O'zbekiston Respublikasi Vazirlar Mahkamasining 2016 yil yakunlari va 2017 yil istiqbollarga bag'ishlangan majlisidagi O'zbekiston Respublikasi Prezidentining nutqi. // Xalq so'zi gazetasi. 2017 yil 16 yanvar, №11. 2. Mirziyoyev Sh.M. Buyuk kelajagimizni mard va olijanob xalqimiz bilan birga quramiz. - T.: "O'zbekiston" NMIU, 2017. - 488 b. 3. O'zbekiston Respublikasi Konstitutsiyasi - T.: O'zbekiston, 2014. - 46 b. 4. "Mehnati muhofaza qilish to'g'risida" gi (yangi taxriri) O'zbekiston Respublikasi Qonuni. 2016 yil 22 sentabr. 5. Ishlab chiqarishdagi baxtsiz hodisalar va xodimlar salomatligining boshqa xil zararlarni tekshirish va hisobga olish to'g'risidagi Nizom. Vazirlar Mahkamasining qarori № 286, 06.06.1997. -T.: 1997. "Ishlab chiqarishdagi baxtsiz hodisalar va kasb kasalliklaridan majburiy davlat ijtimoiy sug'urtasi to'g'risida" gi qonun, O'zbekiston Respublikasi qonun hujjatlari to'plami, 2008, 37-38-son. www.lex.uz Internet saytlari 1. www.gov.uz - O'zbekiston Respublikasi xukumat portali. 2. www.lex.uz - O'zbekiston Respublikasi Qonun hujjatlari ma'lumotlari milliy bazasi. 4. www.mintrud.uz - Mehnat va aholini ijtimoiy muhofaza qilish vazirligi sayti. 5. www.bilim.uz - OUMTV sayti.	7. Qarshi muhandislik-iqtisodiyot institute tomonidan ishlab chiqilgan va tasdiqlangan. 8. Fan/moduli uchun ma'sullar: O.D.Raximov-QMII, "Ekologiya va mehnat muhofazasi" kafedrasini professori. A.X.Xujaylov. - QMII, "Ekologiya va mehnat muhofazasi" kafedrasini assistenti. Taqrizchilar: N.I. Maxmatqulov-QMII, "Ekologiya va mehnat muhofazasi" kafedrasini katta o'qituvchisi. Eshdavlavlatov A.E. - "TIQXMMI" M.T.U.ning Qarshi irrigatsiya va agrotexnologiyalar instituti "Umumtexnik fanlar" kafedrasini dotsenti, t.f.f.d.
----	--	---